

היום נלמד בעזרת ה':

מנחות דף ט

(בעמוד הקודם)

גופא - אמר רבי יוחנן שלמים ששחטן בהיכל: דין השלמים להישחט בעזרה. ואם שחט שלמים בהיכל, הקרבן כשר. רבי יוחנן לומד זאת בקל וחומר מהעזרה. דהיינו הדין ששלמים נשחטים בעזרה נלמד מהפסוק "ושחטו פתח אהל מועד" זו העזרה הסמוכה להיכל. ואם כן לא יתכן שיהא הטפל (- העזרה) חמור מהעיקר (= ההיכל)!

מיתיבי: מהיכן אנו לומדים שאם נכנסו גויים לעזרה להילחם ביהודים, והכהנים לא יכולים לאכול את בשר הקרבנות והמנחות בעזרה, שמותר להם להכנס להיכל ולאכול שם. ואנו לא אומרים שהקרבנות נפסלים ביציאה מהעזרה להיכל? לומדים זאת מהנאמר "בקודש הקודשים תאכלנו" וזה הוא ההיכל. עד כאן הברייתא.

והא למה לי קרא? לימא 'בחצר אהל מועד יאכלו' ולא יהא טפל חמור מן העיקר: מדוע צריך לימוד מיוחד על כך? הרי ניתן ללמוד זאת בקל וחומר כנ"ל. אם בעזרה הטפלה מותר לאכול, כל שכן שבהיכל החמור מותר!

תירוץ: עבודה דאדם עובד וכו': יש הבדל בין עבודה לאכילה. דרך ארץ הוא לאדם לעבוד עבודה בפני רבו. ולכן אנו אומרים קל וחומר שאם הוא עובד בעזרה רחוק מרבו, כל שכן שהוא עובד בהיכל המוגדר כ'בפני' רבו. אבל באכילה אין דרך ארץ לאדם לאכול בפני רבו. ולכן אם לא היה פסוק מיוחד, לא היינו יכולים ללמוד שמותר לאכול בהיכל בקל וחומר מעזרה.

*

איתמר. בללה חוץ לחומת עזרה: רוב המנחות צריכות כלילה בשמן, ואחר כך עושים בהם קמיצה. נחלקו הדעות מה הדין אם בלל את המנחה בשמן מחוץ לעזרה, האם המנחה כשרה או פסולה.

לדעת ריש לקיש כשרה. נאמר "ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה" ואחר כך "והביאה אל בני אהרן הכהנים וקמץ". הפסוק מזכיר את הכהנים רק לגבי הקמיצה, ומכאן אנו לומדים שרק מקמיצה ואילך מצות כהונה. אבל יציקת השמן והבלילה של המנחה בשמן, כשרים בזר. ומכך שלא צריך 'כהונה' לבלילה, גם לא צריך 'פנים' לבלילה, וכשר לבלול אותה מחוץ לעזרה.

לדעת רבי יוחנן פסולה. כי הדין הוא שצריך לבלול את המנחה בכלי שרת. ולכן אמנם הבלילה אינה צריכה כהונה והיא כשרה בזר, אבל מכיון שעשייתה בכלי שרת, היא צריכה להעשות בפנים ופסולה בחוץ.

תניא כוותיה דר' יוחנן וכו'.

*

איתמר. מנחה שחסרה קודם קמיצה: כאמור, בתחילה צריך לקדש את המנחה שמביאים מהבית על ידי הנחתה בכלי שרת, ואחר כך עושים בלילה, ואח"כ קמיצה. מה הדין אם לפני הקמיצה נחסר חלק מהשיעור של המנחה?

לדעת ר' יוחנן יביא מתוך ביתו את החלק החסר וישלים את המנחה. טעמו של רבי יוחנן, בגלל ש'קמיצה קבעה לה'. כלומר הקמיצה קובעת את השם 'מנחה' לסולת, ולכן רק אחרי הקמיצה יש את הדין שאסור להשלים את שיעור המנחה מסולת אחרת. (הדין נלמד מהפסוק "והרים הכהן **מן המנחה** את אזכרתה" מן המנחה הזו ולא מסולת אחרת).

לדעת ריש לקיש לא יביא כי היא פסולה. טעמו של ריש לקיש, בגלל ש'קדושת כלי קבעה לה', הקידוש של הסולת בליל כבר קובע לה את השם 'מנחה', וממילא על זה כבר נאמר הדין שאי אפשר להשלימה מסולת אחרת.

איתיביה ר' יוחנן לרשב"ל - חסר הלוג אם עד שלא יצק ימלאנו: דין זה נאמר בכלי שרת שיש בו 'לוג' שמן שממנו שופך הכהן לטהר את המצורע. הדין הוא שאם חסר מהלוג, השמן פסול. המשנה אומרת שאם עדיין לא יצק הכהן מהשמן על כפו, יכול למלאות את הכלי בשמן אחר.

מוכח שלמרות שהשמן התקדש בכלי שרת, אין הכלי 'קובע' אותו, וניתן למלאות אותו לאחר מכן עד היציקה. וקשה על ריש לקיש!

*

איתמר שירים שחסרו בין קמיצה להקטרה: אם לאחר הקמיצה ולפני ההקטרה של הקומץ, נחסר חלק מהמנחה שנשארה, נחלקו הדעות האם מקטירים את הקומץ או לא.

אליבא דר' אליעזר כ"ע לא פליגי, כי פליגי אליבא דר' יהושע: הגמרא מבארת שהמחלוקת של רבי יוחנן וריש לקיש, היא רק בשיטת התנא רבי יהושע, ולא בשיטת התנא רבי אליעזר החולק עליו. כדלהלן.

דתנן נטמאו שיריה: אם לאחר הקמיצה נטמאו השירים של המנחה או נשרפו או נאבדו, ולא נשאר שירים מהמנחה, האם מותר להקטיר את הקומץ? הדין תלוי במחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע לגבי מקרה כזה בקרבנות.

'כמדת' (= לפי שיטת) ר' אליעזר - הקומץ כשר להקטרה. כי לשיטתו אם לאחר שחטית הקרבן נאבד או נטמא או נשרף הבשר, הדם כשר לזריקה. והוא הדין למנחה, הקומץ כשר להקטרה. אבל 'כמדת' (= לשיטת) רבי יהושע - פסול להקטרה. כי לשיטתו בקרבן שנשחט ונטמא או נאבד או נשרף הבשר, הדם פסול לזריקה. והוא הדין למנחה.

ואם כן, לדעת רבי אליעזר שאפילו אם נחסרו כל השירים של המנחה, מקטירים את הקומץ. ודאי שאם נחסר רק קצת מהשירים, מקטירים. ולכן לכו"ע אין מחלוקת בזה. אבל לדעת רבי יהושע שאם נחסרו כל השירים לא מקטירים את הקומץ, נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש מה הדין אם נחסר רק קצת מהשירים.

מאן דפסל וכו': מי שפוסל דהיינו ריש לקיש, טעמו כר' יהושע כנ"ל, והיינו שאין הבדל אם נחסרו כל השירים או רק קצת מהשירים. ומי שמכשיר דהיינו רבי יוחנן, סובר שדוקא כשחסרו כל השירים פוסל רבי יהושע, אבל אם נשאר כזית מהשירים מודה רבי יהושע שמותר להקטיר את הקומץ.

הגמרא מביאה ברייתא כדעת 'מי שמכשיר', כלומר כרבי יוחנן בדעת רבי יהושע:

דתניא ר' יהושע אומר: בכל הזבחים אם השתייר כזית בשר או כזית חלב מהקרבן, זורקים עליו את הדם. אבל אם נשאר רק כחצי זית בשר וכחצי זית חלב הם אינם מצטרפים לכזית (שהיה נחשב שנשאר בשר ויוכלו לזרוק את הדם), לפי שאכילת

אדם (= הבשר) ואכילת המזבח (= החלב) אינם מצטרפים. אבל בקרבן עולה הם כן מצטרפים לכזית, כיון שהכל מוקטר על המזבח. ואילו בקרבן מנחה, אף על פי שכל המנחה קיימת, לא יזרוק.

הגמרא לא מבינה את הדין האחרון ומקשה:

קושיא: מנחה מאי עבידתה? איזו זריקה יש במנחה? תירוץ: **אמר רב פפא:** מדובר במנחת נסכים הבאה עם הקרבנות. ומדובר שלא נשאר כלום מבשר הקרבנות. היה מקום לחשוב שבגלל שהמנחה הזו באה עם הקרבן, ניתן לזרוק את הדם בגלל שהיא קיימת. ועל כך אומרת הברייתא שאפילו שכולה קיימת לא יזרוק את הדם, כי הבשר והחלב אינם קיימים.

על כל פנים, בברייתא הנ"ל מבואר שלדעת רבי יהושע אם נשאר כזית מהקרבן, זורקים עליו את הדם. והוא הדין אם נשאר כזית מהמנחה מקטירים עליו את הקומץ.

ומאן דפסל: וריש לקיש הסוכר בדעת רבי יהושע, שגם אם נשאר כזית מהמנחה לא מקטירים את הקומץ. סובר שיש חילוק בין קרבן למנחה. בקרבן אכן זורקים את הדם גם על כזית בלבד. אבל במנחה נאמר "והרים הכהן מן המנחה את אזכרתה והקטיר המזבחה" המילה "המנחה" מלמדת שצריך שתהיה כל המנחה כדי שיוכלו להקטיר את הקומץ.

ואידך - מן המנחה מנחה שהיתה כבר: ואילו רבי יוחנן יסביר את הפסוק, ש"המנחה" משמעותה המנחה שהיתה שלימה בזמן הקומץ, אפילו שעכשיו היא כבר לא שלימה, מקטירים עליה את הקומץ.

איתיביה ר' יוחנן לריש לקיש - עד שלא פרקה נפרס: אם לפני שפרקו את הלחמים והלבונה מהשולחן, הלחם 'נפרס' (= נשבר), הוא פסול, ואין מקטירים עליו את הבזיכין. בדומה למנחה שנחסר חלק ממנה לפני הקמיצה, שהיא פסולה.

אבל אם לאחר שהסירו את הלחם והלבונה מהשולחן, נשבר הלחם, מקטירים את הבזיכים, אבל הלחם פסול לאכילה. בדומה למנחה שלאחר הקמיצה נחסר מהשיריים שלה, שמקטירים את הקומץ אבל השיריים אסורים באכילה. (כי סילוק הבזיכין מהשולחן מקביל לקמיצת הקומץ מהמנחה).

ואמר על כך ר' אלעזר - אין כוונת הברייתא ש'פרקה' ממש. אלא מכיון שהגיע הזמן לפרק את הלחמים והלבונה מהשולחן, אע"פ שעדיין לא סילקו אותם מהשולחן, נחשב הדבר כאילו כבר סילקו אותם. ואם נשבר הלחם מקטירים את הלבונה. [דברי רבי אלעזר אינם נצרכים לכאן והובאו אגב]. עד כאן הברייתא.

נמצא, שלאחר שהסירו את הבזיכין ועדיין לא הקטירו אותם, אם נשבר הלחם מקטירים אותם. והוא הדין אם נחסר מהשיריים בין קמיצה להקטרה!

אמר ליה - הא מני רבי אליעזר היא: ענה ריש לקיש - הברייתא הזו היא דעת רבי אליעזר החולק על רבי יהושע, וסובר שגם אם חסרו כל השיריים מקטירים את הקומץ.

אמר ליה - אנא אמינא לך 'משנה שלימה', ואמרת לי את רבי אליעזר? אי ר' אליעזר מאי איריא נפרס אפי' שרוף ואבוד נמי מכשר? ענה רבי יוחנן - אני אומר לך ברייתא השנויה בסתם, ואתה אומר שהיא דעת יחיד (של רבי אליעזר)? והרי אם זו דעת רבי אליעזר מדוע כתוב בברייתא רק שנשבר הלחם? הרי אפילו אם הוא נשרף או נאבד מכשיר רבי אליעזר!

אישתיק: שתק ריש לקיש ולא ענה.

קושיא: ואמאי שתק? לימא ליה צבור שאני! הואיל ואישתרי טומאה לגבייהו, אישתרי נמי חסרות: מדוע ריש לקיש שתק ולא ענה לרבי יוחנן, שאכן הברייתא הנ"ל הולכת לכו"ע, אך גם רבי יהושע שפוסל אפילו שנשאר שיריים, כאן הוא מודה שמקטירים את הקומץ. בגלל שלחם הפנים הוא קרבן ציבור. וכמו שטומאה הותרה בציבור, גם חיסרון מהמנחה הותר בציבור. תירוץ: **אמר רב אדא בר אהבה - זאת אומרת החסרון כבעל מום דמי, ואין בעל בעל מום בצבור:** מכאן מוכח שחיסרון מהשיריים של המנחה נחשב כמו קרבן בעל מום, ובעל מום לא הותר בציבור.

יתיב רב פפא וקאמר להא שמעתא: שריש לקיש שתק, ולא ענה שציבור שונים מיחיד. אמר לו רבי יוסף בר שמעיה לרב פפא - האם המחלוקת של רבי יוחנן וריש לקיש לא עוסקת גם במנחת העומר שהיא 'מנחת ציבור'? ואם כן אין מקום לתרץ שמנחת ציבור שונה ממנחת יחיד.

*

אמר רב מלכיו, תנא חדא: למדנו בכרייתא אחת - נאמר בתורה "וְקִמְצָ מִשֶּׁם מְלֵא קִמְצוֹ מִסְלָתָהּ וּמִשְׁמָנָהּ עַל כָּל לְבַנְתָּהּ", ואנו דורשים "מִסְלָתָהּ" שאם חסרה הסולת כל שהוא, המנחה פסולה, "וּמִשְׁמָנָהּ" שאם חסרה מהשמן כל שהוא, המנחה פסולה.

ותניא אידך: ולמדנו בכרייתא אחרת - נאמר בתורה "וְהַנּוֹתֵרֶת מִן הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְכֹהֲנָיו קֹדֶשׁ קִדְשִׁים מֵאִשֵּׁי יְהוָה", משמע שרק מנחה שלימה שייריה נאכלים, ולא מנחה שחסרה, ורק מנחה שנעשית כתיקונה שייריה נאכלים ולא מנחה שחסר קומצה, ולא מנחה שלא הקטיר מלבונתה כלום.

נמצא שיש שני פסוקים מהם לומדים שמנחה חסירה פסולה (= 1. "מִסְלָתָהּ" כמובא בכרייתא הראשונה, 2. "וְהַנּוֹתֵרֶת מִן הַמִּנְחָה" כמובא בכרייתא השניה). ויש לברר:

תרי קראי בחסרות למה לי? מדוע צריך שני פסוקים ללמדנו שמנחה חסירה פסולה?

לאו חד למנחה שחסרה קודם קמיצה וחד לשירים שחסרו בין קמיצה להקטרה: לכאורה פסוק אחד נצרך ללמדנו שמנחה שחסרה לפני קמיצה פסולה, ופסוק נוסף נצרך ללמדנו ששיריים שחסרו בין קמיצה להקטרה המנחה פסולה ולא מקטירים את הקומץ.

ותיובתא דר' יוחנן בתרווייהו: וא"כ קשה על ר' יוחנן בשניהם, שרבי יוחנן הכשיר מנחה שחסרה לפני קמיצה, וגם הכשיר מנחה ששייריה חסרו בין קמיצה להקטרה.

דחיית הקושיא: **לא:** פסוק אחד נצרך ללמדנו שמנחה שחסרה לפני קמיצה שאם מביא מביטו וימלא את החסר הרי היא כשירה, ואם לא הביא פסולה. ופסוק נוסף נצרך ללמדנו ששיריים שחסרו בין קמיצה להקטרה, אפילו אם הקטיר עליהם את הקומץ, השיריים אסורים באכילה. וא"כ לא קשה על רבי יוחנן.

דאיבעי' להו: כלומר שהסתפקו בני הישיבה לדברי רבי יוחנן הסובר שיריים שחסרו בין קמיצה להקטרה שמקטיר עליהם את הקומץ, האם השיריים מותרים באכילה או לא?

אמר זעירי, אמר קרא "והנותרת" ולא הנותרת מן הנותרת: כלומר נאמר בפסוק **"וְהַנּוֹתֵרֶת מִן הַמְּנַחָה"**, ודורשים שרק הנותר (= השיריים של הקומץ) עצמו מותר באכילה, אבל אם חסרו השיריים הרי הם 'נותרת מן הנותרת' (= זכר שנותר מן השיריים) ואסורים באכילה.

ורבי ינאי אמר "מן המנחה" מנחה שהיתה כבר: כלומר נאמר בפסוק **"וְהַנּוֹתֵרֶת מִן הַמְּנַחָה"**, ודורשים שמותר לאכול שיריים ממנחה שהיתה כבר שלימה בשעת ההקטרה, ולא ממנחה שחסרה קודם לכן.

נמצא שלדעת זעירי ורבי ינאי שיריים שחסרו בין קמיצה להקטרה שמקטיר עליהם את הקומץ, השיריים אסורים באכילה.

*

למדנו במשנה - קמץ בשמאל [וכו'] פסול:

שאלה: **מנא הני מילי:** מניין אנו לומדים שקמיצה ביד שמאל פסולה?

תשובה: **אמר רבי זירא:** נאמר בפסוק (לגבי הקרבנות של היום השמיני למילואים) **"וַיִּקְרַב אֶת הַמְּנַחָה וַיִּמְלֵא כַּף מְמֹנָה"**, ואנחנו לא יודעים באיזו כף הוא קמץ האם בכף ידו הימנית או השמאלית, וכשנאמר (לגבי קרבנות מצורע עשיר) **"וְלִקַּח הַכֹּהֵן מִלֶּג הַשֶּׁמֶן וַיִּצַק עַל כַּף הַכֹּהֵן הַשְּׂמַאלִית"** אנו לומדים שרק בפסוק זה מדובר בכפו השמאלית (ולכן הפסוק כתב זאת במפורש), אבל בשאר המקומות שנאמר "כף" סתם מדובר בכף ימין דווקא, ונמצא שכוונת הפסוק **"וַיִּקְרַב אֶת הַמְּנַחָה וַיִּמְלֵא כַּף מְמֹנָה"** שקמץ את המנחה בכפו הימנית, ומכאן שקמיצה בשמאל פסולה.

קושיא: **והא מיבעי ליה לגופיה:** והרי הפסוק **"וְלִקַּח הַכֹּהֵן מִלֶּג הַשֶּׁמֶן וַיִּצַק עַל כַּף הַכֹּהֵן הַשְּׂמַאלִית"** נצרך ללמדנו שרק שם (במצורע עשיר) "כף" הכוונה לכפו השמאלית דווקא, אבל בשאר המקומות יתכן ש"כף" היא בין בימין ובין בשמאל, וא"כ קמיצה כשירה גם בשמאל.

תירוץ: שמאלית אחרינא כתיב: בפסוק שלאחריו נאמר "וְטַבַּל הִכְהֵן אֶת אֶצְבְּעוֹ הַיְמִינִית מִן הַשְּׁמֹן אֲשֶׁר עַל כַּפּוֹ הַשְּׂמָאלִית", ומכך שהתורה כתבה פעם נוספת (במצורע עשיר) שמדובר בכף שמאל למרות שאנו כבר יודעים זאת מהפסוק הקודם, אנו לומדים שבשאר המקומות שנאמר "כף" סתם הכוונה לכפו הימנית דווקא.

שאלה: ואימא אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות: כלומר אולי התורה מיעטה פעמיים שלא לתת מהשמן על כפו הימנית אלא על "כפו השמאלית" כדי לרבות שגם כפו הימנית כשירה. [אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות' הוא אחד מהמידות שהתורה נדרשת בהם].

תשובה: שמאלית אחרינא כתיב, כאן שמאלית ואין אחר שמאלית: נאמר בפסוק נוסף (לגבי מצורע עני) "וּמִן הַשְּׁמֹן יִצַק הִכְהֵן עַל כַּף הִכְהֵן הַשְּׂמָאלִית", נמצא שיש שלושה פסוקים שנאמר בהם "שמאלית" וממעטים כף ימין, וא"כ אי אפשר לומר 'אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות', שא"כ התורה היתה ממעטת רק פעמיים ולא שלוש פעמים, ולכן אנו לומדים מפסוק זה שרק כאן (במצורע) "כף" היא הכף השמאלית, אבל בשאר המקומות היא הכף הימנית דווקא.

שאלה: ואימא אדרבה! מה כאן שמאלית אף בעלמא נמי שמאלית: אולי נאמר להיפך! ש"השמאלית" השלישית באה ללמדנו שכשם שבמצורע בכף שמאלית דווקא, כך בשאר המקומות בכף שמאלית דווקא.

תשובה: ארבעה "שמאלית" כתיבי, תרי בעני ותרי בעשיר: ארבע פעמים נאמר "שמאלית", פעמיים במצורע עני ופעמיים במצורע עשיר, ואנו לומדים מארבעתם: 1. שבמצורע צריך שמאלית דווקא, 2. שדווקא כאן שמאלית אבל בשאר המקומות ימין דווקא, 3. שלא נאמר 'אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות' וגם כפו הימנית כשירה, 4. שלא נאמר שכשם שבמצורע כפו השמאלית כך בכל מקום שנאמר "כף" הכוונה לשמאלית.